

Baltay Róza Rebeka

A VASTAPS EREDETE

NAPLÓTÖREDÉKEK A SZÉKELYUDVARHELYI
15. DRÁMA FESZTIVÁLRA**Szeptember 16.**

8:00

Félig hivatalosan, félig reszketve szálltam fel a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház autóbuszára kora reggel, ami az érdekes művészeket és engem szállított az udvarhelyi dráMA fesztiválra. Nem igazán tudtam, mi is vár majd rám. Nem volt se szállásom, se ellátásom, se pénzem. Ilyen körülmények között érhető tehát, ahelyett, hogy kétségbeestem volna, mi lesz velem a következő pár napban, inkább átaludtam a kanyargós utat. Éppen elég kicsi vagyok, hogy kényelmesen elférjek két széken, és remekül tudok így aludni. Ez egy nagyon praktikus tulajdonság... volt a buszútig. A későbbiekben kiderült, hogy a magasságom nem mindig a legelőnyösebb.

12:46

A társulat, amely a Sebestyén Aba által rendezett *Az igazság gyertyáit* hozta előadni, érkezés után bement próbálni, én pedig, mint egy leszakadozott, kis mellékágazata a szakmának, lődörögtem a színház széles bejárati lépcsőin. Sosem tulajdonítottam ilyen sok figyelmet egy-egy lépcsőfoknak. Utoljára talán kiskoromban foglalkoztam ennyit egy lépcsővel, amikor egymás után többször felmásztam nagymamám emeleti lakásába, és megszámloltam a fokokat, 394. Nem lehet elfelejteni. Ahogy az udvarhelyi Tomcsa Sándor Színház lépcsőjét sem. Mindig találni rajta helyet, hogy leülj, átgondold a látottakat, vagy megedd a magaddal hozott műanyag dobozba csomagolt krumplit és savanyú uborkát a Jungel Étteremből, a színházi fesztiválok állandó ellátójától. Összességében azt lehet mondani, a lépcsők sose hagyják, hogy egyedül ácsorogj az épület előtt. Én is összetalálkoztam ott egy fekete, hosszú hajú, mosolygva szivarozó hölgygel. Ő mutatta be nekem Fazakas Attilát, a színház művészeti titkárát, aki nemcsak szállást és az

előadásokra szóló jegyeket, de ételjegyet is szerzett nekem. Így tette egyúttal teljesen kilátástalanná a helyzetemet. Úgy éreztem magam a névre szóló, rettenetesen hivatalos bilétámmal a nyakamon, mint egy igazi hercegnő. Hát ezek után hogy írjon az ember bármit is? Csak rózsaszínű felhőkről írhattam.

14:30

Rózsaszínű felhőkről, a pizzáról, amit ebédre ettem, és lenyűgöző turkálólókról, ahol kilóra mérik a ruhákat. Csodálatos! Na meg Bagossy Levente díszletmakettjeiről a színház előcsarnokában. Rengeteg apróra kidolgozott, dobozba zárt álomvilág. Sokáig nézegettem az ujjnyi papírból készült, festett kis bútorokat és tárgyakat. És vártam, hogy végre kezdetét vegye a valódi játék.

17:00

Balázs Ádám, Sárosi Áron: IT'S EASIER IF – Független produkció

Bohócok a stúdiószínpadon, a fesztivál első előadása megkezdődött. Mozgolódtam a székemen, hogy testi adottságaimat kompenzálva lássak bármit is a kis bohócokból, Balázs Ádám és Sárosi Áron kolozsvári színészhallgatókból. Az előttem ülő férfi is elkezdett imbolyogni ültében, hogy a fejek közt rést találjon, de aztán inkább dobott még egypár szívecskés messenger-üzenetet „Boglárkának”, én meg szégyen-nyalázat inkább a képernyőjét lestem, minthogy a bohócon nevettem volna, aki az első sorban ülőkkel interaktált. Mert hát én azt nem látom! Pedig úgy vártam. Mire a némajáték a színpadra került, úgy felhúztam magam, hogy eldöntöttem: én ugyan nem fogok a banális poénjaikon nevetni. Csak azért se. Ez a fajta nagyzó sznob-ságom tartott vagy másfél percig, talán kettőig is, aztán úgy néztem ezt a két kifestett, néma csodalényt, mint egy gyerek, aki gátlás nélkül kacag, és mélységesen megrendül, ha a szomorúság kiül ezekre a fehér arcokra. Persze nem egészen gyermeken, mert az előadás az apróbb giccseivel néhol visketésre készített. Pár másodpercre. A többi tényleg varázslatos volt! Úgy éreztem, ennek a két srácnak sikerült megmutatnia, hogyan érdemes színházat csinálni. Csak így. Ha már nem érzed azt, hogy játszol, abba kell hagynod, ahogyan azt Kárpáti Péter mondta.

19:00

Székely Csaba: AZ IGAZSÁG GYERTYÁI, rendezte: Sebestyén Ába – Tompa Miklós Társulat, Marosvásárhelyi Nemzeti Színház

Az igazság gyertyáin viszont sokat vakaróztam, vagy húztam fel a lábam a székre, amit gyorsan le is vettem. Ha valaki a közeljövőben a székelyudvarhelyi színház nagytermébe látogat, és a 2. sor 14-es székére szól a jegye, mielőtt leül, kicsit porolja le.

Ezt az előadást most láttam harmadszorra, és az az érzésem, hogy egyre csak megy össze. Elsőként Marosvásárhelyen a Nemzeti Színház termetes és fekete deszkáin, majd Budapesten a Városmajori Szabadtéri Színpadon, ahol, ha jól emlékszem, egy házikó került ki a díszletből, végül itt, Székelyudvarhely picike színpadán, ahol már jócskán megfogyatkoztak az elemek. Ahogy múlik az idő, egyre kisebb színpadra préselik be „Bözödújfalut”, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem harmadéves színész osztályát és a Tompa Miklós társulat tagjait. Székely Csaba poénjai viszont ugyanolyan jól szólnak. Főleg a „gyergyós” viccek. Azt hiszem, hogy Gyergyószentmiklóssal viccelni egy stabil joker bárkinek, aki drámát szeretne írni. Kiss Bora ugyanolyan tüneményesen ragadja meg Sárika, a bözödújfalusi szombatos család legkisebb tagjának őszinte naivságát a háború okozta borzalmak között.

21:52

Az előadás zenéje is ugyanolyan felemelő maradt, habár a közönségtalálkozón a színészek megmondták, szerintük szörnyű a terem akusztikája. Együttal az egekig magasztalták a színház technikusait, akik képesek voltak ezt a teret behangosítani. Szó esett még a szövegíró zsenialitásáról és mérnöki pontos munkájáról, arról, hogy a színészek hogyan közeledtek a drámában felmerülő témákhoz. B. Fülöp Erzsébet elmesélte, fiatalkorában hogyan tartottak házibulit Bözödújfalun egyik utolsó házában, amit pont másnap reggelre ért el az egyre emelkedő víz, csakúgy, mint a falu összes többi házát.

Majd megtörtént a csoda, valószínűnek tartom, hogy Szűcs Katalin Ágnesnek köszönhetően. A csoda, ami ki tudja ragadni a megszokott körbeülős, foteles, esti szotyogós beszélgetést a közönségtalálkozó sekélyes sorából: elhangzott egy kritikai hozzászólás. Itt csendben jegyzem meg, hogy egy ideje elvesztettem a hitemet az ilyesféle találkozóknak, de most újra értelmet nyertek számomra. Hogy a nagy ajnázások egyszer csak átcsapnak tartalmas szóváltásokba, és egy olyan párbeszéd alakul alkotó és néző között, ahol az emberek nem titkolják véleményüket, de nem is személyeskednek,

az valóban lehangoló és ritka élmény. Pedig olyan egyszerűnek tűnik. Normálisan beszélgetni. Mégis azt hiszem, most először tapasztaltam ilyet „hivatalos közegben”, és nem a kocsmában, baráti társaságban.

23:00

Korábban a ruhatár asztalán üldögéltem, de egy adott ponton túl már nem maradhattam távol, muszáj volt közelebb mennem a nagy körhöz. Volt szó a szövegről, hogy vajon mennyire van túlterhelve, milyen rendszert követ. Hol érzi valaki felszínesnek a holokauszt témájához való közeledését a szövegnek vagy épp rettenetesen megrázónak és hitelesnek? A színészek beszéltek a karakterek megformálása közbeni nehézségekről, a darab keserű humorával való megbirkózásról. Kisebb vita alakult arról, hogy ki hogyan mond egy-egy szövegrészt, hogyan jobb, így vagy úgy? Legyen vicces vagy „ne tudjon róla”, hogy épp vicceset mond, és a néző röhögjön, jöjjön zavarba? Elég vérfagyasztó, amit színpadon látunk? Kell-e több, és miből? Elkelt volna egy dramaturg ennek az előadásnak? És ha igen, miért? Nem mondom, hogy nem voltak kisebb-nagyobb sértődések, de csodálatos este volt. Kár, hogy a rendező nem volt jelen. És persze az is elszomorít, hogy nem „szakmabeli” nézőt sem láttam nagyon ezeken a beszélgetéseken, sem később a színház melletti kocsmateraszon, pedig úgy hallottam, hogy a művészek és -hölgyek nagyon szívesen vennék, ha nézőik eljönnének ezekre az alkalmakra beszélgetni velük.

Szeptember 17.

11:11

Első estém után, amit a Küküllő Hotel egyik szobájában, a szállodákban megszokott keményre mosott, illatos ágynemű között töltöttem, egy kis kerengés és egy gyors, utolsó pillanatban elfogyasztott reggeli után, amit nem úsztam meg a nagy bajuszú konyhás bácsi szúrós pillantása nélkül, sikerült feljutni az épület tetejére, ahonnan az egész várost belátni. Szürke volt az ég, de nem nehezedett a városkára köd. Éppen ellenkezőleg, minden olyan könnyű volt a kora őszi fakó napsütésben, hogy magam sem nagyon értettem, pedig fáztam odafönt. Nyoma sem volt a bosszankodásnak vagy besavanyodottságnak, ami időnként fel szokta ütni a fejét az ilyen színházi eseményeken.

13:00

Ha lett is volna bármiféle kétségem afelől, hogy jó helyen vagyok, akkor azt a következő szállásomon, a méltán híres Páva Cityben dolgozó recepciós néni biztosan elűzte volna. Olyan odaadással igyekezett a vendégek kedvében járni, ami csak azokra a nagymamákra jellemző, akik pusztán szeretetből tömik tele jobbnál jobb ételekkel a vézna unokájukat. A szobakulcshoz helyben készült, meleg tejeskávé is járt, ami különösen jólesett azok után, hogy a fesztivál alatt ebédre és vacsorára csak krumplit, kenyert és időnként egy kis savanyú uborkát ettem. Minden nap alig vártam a reggelit, ahol húsmentes ételek is fellelhetőek voltak.

18:00

Ernyey Béla: Curva periculosa és Havas Henrik: Kurvaélet című kötetei nyomán VESZÉLYES KANYAR, rendezte: Faragó Zénó – Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós

Időnként kissé nehéz volt követnem Szilágyi Míra szakadozott, ugráló történetmesélését a *Veszélyes kanyar* című előadásban, amelyet Faragó Zénó rendezett. Az elhangzó szöveget modellszerűen vagy épp kihívó pózokhoz hasonlatos, izgalmas mozgásfúzióval spékelték meg az alkotók. A Bezsán Noémi által koreografált mozgásetűdők nagyon jól álltak a színésznőnek, ami Ferenczi Zoltán hullámzó zenéjével párosulva egy félelmetes, furcsán riasztó atmoszférát adott az előadásnak. A történet főszereplője egy modelltől lett prostituált. Így érthetőek lehetnének a színpadra citált próbababák, színes parókák, különböző női ruhadarabok, ruhabemutatókat vagy szexuális töltetű növényképeket vetítő képernyők és a sarokban lógó piros, csillámos magassarkú, de én mégsem értettem igazán a lényegüket. Úgy hiszem, nem éreztem volna a hiányukat. A kifutószerű színpad mindenesetre jól szolgált, és én különösen hálás is voltam érte, mivel így magasságom ellenére is láthattam az előadást.

20:00

Mimi Brănescu: ULTIMII, rendezte: Mimi Brănescu – Teatrul Metropolitan, Bukarest

A nagyterembe aznap este betörő előadás írójával való beszélgetést nem követhettem román nyelvtudás hiányában, de darabja megismerése után úgy érzem, őt magát is megismertem. Pontosabban, el tudom képzelni, milyen lenne az alkotóval találkozni: meglepő. Tökéletesen értetlennek éreztem magam az alatt az 1 óra 45 perc alatt, amíg az előadás folyt. A közönség han-

gosan nevetett, akik nem értettek románul, azok a fejüket rángatták oldalra, hogy elcsípjenek valamicskét az angol feliratból, amit csak úgy daráltak a kivetítőn.

A színpadon egy megfogyatkozott család, az öreg apa, a két fia és egyik fiának a felesége próbálják megoldani a különféle kusza problémáikat. Terhesség, pénz, megcsalás és a szereplők komikus értetlensége rázza fel újra és újra a cselekményt. Időről időre rájön valakire a mehetnék, aztán mégsem távozik, egymás utáni érzelmi kitörések folynak le a színen, olykor pedig a nagypapa elméjéből feltörő transzcendencia, egy régi emlék kísértése lila fénybe von mindent, amibe belerázkódik a színpadon álló papírházikó. A hatalmas taps után vigyorgó fejek és értetlen vagy már egyenesen kétségbeesett arcok távoztak a színházteremből.

Az előadás végeztével a híres lépcsőn ülve többen, fiatalok és idősebbek együtt kerestük a vastaps eredetét, miből jön ez a kifejezés, és miért csak bizonyos országokban jellemző? Arra a következtetésre jutottunk, hogy feltehetően nem egy politikai rendszer hagyatéka ez a fajta tetszésnyilvánítás, hanem a régi korok nagy színházai tűzvédelmi függönyének leeresztéséről kapta a nevét. A vasfüggönnyt leeresztették, de a színészek egy kis ajtón át még egyszer kijöhettek a tomboló nézők elé.

Szeptember 18.

17:00

TALÁLKOZÁS EGY ALKOTÓVAL: Kárpáti Péter

A Küküllő partján elfogyasztott napi krumpliadagom után részt vettem a beszélgetésen Kárpáti Péterrel. Ez az esemény különösen megterhelő volt egyesek számára, akiknek a kedvenc édessége egy tőlük messzebb álló asztalkán pihent, kis fehér tányérkában. Egy beszélgetés közben illetlenség lenne odamenni és elcsenni egy sütit, vagy miért is ne? Azért van kitéve. Hatalmas dilemma. Én mindenesetre tökéletesen boldog voltam az ott készített nagy adag kávémmal.

„Az igazság odaát van” fesztiválszlogen, ahogyan azt a beszélgetést vezető Albert Mária is megfogalmazta, mitikusan összecseng a drámaíró *Térkép a túlvilágról* kötetének címével. A nemrégiben megjelent könyv többféle műfajú és terjedelmű alkotást fog össze, talán ugyanazokkal a szimbolikus és megmagyarázhatatlan elemekkel, amelyekre Albert Mária a beszélgetés elején rátapintott. A kisebb-nagyobb szövegrészek közé a szerkesztők Kárpáti néhány színdarabját is beválogatták, többek között a *Tótférit* is.

A beszélgetés hangulata fesztelen volt, és barátságos, olyannyira, hogy az alkotó még egy hazugságmesét is elmondott, hasonlót ahhoz a baranyai népmeséhez, amely a könyvében is szerepel:

„Mikor édesanya született, a bába szólt, hogy rohanjak el keresztanyáért. De a keresztanyám már meghalt, fönt volt a mennyországban. Hát én gyorsan fölmentem, mondtam, szedje a cókókját. De most hogy menjek vissza? Azt mondja Szent József: – Nézd, fiam, ott egy rakás korpa, abból fonunk neked kötelet. Mikor a derekamra kötötték, és ereszkedtem lefelé, egy hunfut egér elrágta, én lezuhantam, derékig ragadtam a földbe. Most mit tegyek? Hazamentem ásóért, visszairamodtam, kiástam magamat. Rohanok haza, de mire megérkeztem, szegény anyám már meg volt keresztelve, épp akkor született.” Ismertem ehhez hasonló meséket, de addig sosem hallottam ezt a fajta elnevezést. Ráadásul azt is megtudtam, hogy a hazugságmesé az egyik legjellemzőbb mesefajta a magyar népmesék között.

18:00

A drámaírás I. év mesteri szakos hallgatóinak szövegei: LIVE/LÁJV – Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem, Stúdió Színház

A beszélgetése után Kárpáti Péter felkonferálta a stúdiószínpadra tanítványait, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem mesteris drámaíró osztályát, akik hét rövidebb, rádióműsorban játszódó jelenetet olvastak fel. A jelenetekkel kapcsolatos előzetes kikötés csupán annyi volt, hogy egy élő műsorban kellett játszódniuk, a jelenet két szereplőjének ismernie kellett egymást régebről, és egy nagy, meghökkentő fordulatnak kellett történnie benne. Ezen az előadáson az első sorba kerültem, talán mert az egyetemisták nagyon félelmetesek voltak, és senki nem mert előre ülni. Nem tudom. Mindenesetre én rendkívül örültem ennek, a fesztivál egyik fénypontja volt számomra ez a felolvasóest. A legkirívóbb, legvagányabb szereplőket hozták elélem ezekben a szövegekben. Volt Norvégiában dolgozó spekuláns biomérnök, szívbeteg, álmodozva reszkető feleség, a Betyár FM-et vezető nagymagyar, objektív halottkém és patkányokat istenítő rockerek.

20:00

Rusznayák Gábor: DERENGÉS, rendezte: Rusznayák Gábor – Udvardtér Színház, Kézdivásárhely

Szerencsés helyszerzésem után újabb csalódás ért az ülőhelyeket illetően, amikor a nagyszínpadra épített nézőtérrel olyan helyre kerültem, ahonnan az előadásnak csak a felét volt lehetőségem látni. Így csak részletekben, ti-

tokzatosan, néha csak árnyékokat látva néztem az előadást. Egy thrillert, amit Hitchcock 1944-es *Gázláng* című filmjének története alapján írtak. A szereplőknek a jelen idejű cselekményt időnként megtörő, kifelé kommentálása jól játszott a nézők hiszékenységével azért, hogy a krimi történetének megismerése közbeni általános zavart ültessenek el az ember fejében, és a szerző az orránál fogva vezesse hallgatóságát. A szűk, három oldalról zárt doboz alakú helyiség is segített a nyomasztó hangulat kialakításában, és az első sortól karnyújtásnyira játszó színészek közelsége – olyan közelsége, amely folytán az apró rezdülések is láthatóvá válnak az arcokon – tetézte a feszültséget. Azonban, talán a darab hossza és kissé kurtán lekerekített vége miatt, én nem éreztem különösebb rettegést vagy idegtépő nyugtalanságot. Jó lett volna, ha a darab úgy, ahogyan a film, a gyilkos leleplezése után is – amikor azt hiszi a néző, hogy fellelegezhet, mert fény derült a titokra – hagy maga után némi kételyt, egy kis bizonytalanságot, amitől nem tudsz szabadulni. Egy kicsike borzongást éreztem.

2:17

A borzongásból később vacogás lett, amikor a színház melletti kis teraszon ültem egy puha, szürke pokrócba burkolózva. Az utolsó estémen a szokásos összejövétel kissé elhúzódott, és igaz, hogy jó adag vörösbort elfogyasztottunk, nem a féktelen őrjöngés tartott minket ébren, hanem egy hosszan elnyúló beszélgetés Szűcs Katalin Ágnessel, aki lenyűgöző energiával beszélt órákon keresztül kortárs drámaírókról, volt színházigazgatókról, a rendszer-váltásról és a mai fiatalokról. Mesélés közben többször is el akart indulni lefeküdni, de végül valahogy mindig maradt még egy keveset. Vagy mert tartóztattuk, vagy mert ő szeretett volna még hozzáfűzni valamit az addig elmondottakhoz. Remélem, én is ilyen leszek egyszer. A magasság megvan, a hajszínenem és az élménygyűjtésem pedig még dolgozom.

Szeptember 19.

8:22

Utolsó reggel, az utolsó életmentő reggelivel. A recepciós nagymamás néni egy puszival az arcomon eresztett útnak. A Küküllőn át elértem az állomást, és felpréslődtem a buszra. Most nem aludtam, de nem is volt baj, olyan szép volt odakint minden. Vége a fesztiválnak, kezdődhet az évad.